

Manifestul revoluționar dela 1885

Conferință rostită în fața Maiestății Sale Regelui Carol II. și a Măriei Sale Marelui Voevod Mihai, Moștenitorul Tronului, în ședința festivă a Secțiunilor științifice-literare ale „Asociațiunii“, din prilejul adunării generale publice ținută la Blaj, în zilele de 20—21 Septemvrie 1936

de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ALEX. LAPEDATU,

Președinte al Academiei Române.

Retipărite din „Transilvania“
Buletin de tehnică a culturii, Nr. 1
pe 1937.

8529

Manifestul revoluționar dela 1885

Conferință rostită în fața Majestății Sale Regelui Carol II. și a Măriei Sale Marelui Voievod Mihai, Moștenitorul Tronului, în ședința festivă a Secțiunilor științifice-literare ale „Asociațiunii“, din prilejul adunării generale publice ținută la Blaj, în zilele de 20—21 Septembrie 1936

de Alex. Lapedatu,

Președinte al Academiei Române.

De când Gh. Lazăr, trecu Carpații să întemeieze învățământul național în Țara-Românească și Gh. Asacht chemă, în același scop, pe cei dintâi profesori români ardeleni la lașii Moldovei, — de atunci, timp de un secol, șiruri neîntrerupte de intelectuali români de dincolo de munți, din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, au trecut, an de an, pe urmele și după pilda lor, în „țară“, cum numeau ei patria-mumă, să îndeplinească funcțiuni culturale de care era atâta trebuință aci ca 'n orice Stat în plină și activă organizare și dezvoltare națională.

Rolul pe care acești cărturari ardeleni l-au îndeplinit — ca profesori, profesioniști liberi și publiciști — în fostele Principate și 'n vechitul Regat este cu adevărat grandios, iar numărul lor cu adevărat impresionant. Căci în afară de cei ce și-au închinat rostul lor învățământului de acasă, de cei ce s'au dedicat mistunii clericale și de puștii ce s'au putut menține în profesii libere și în presa națională, încolo, tot ce poporul român din Dacia superioară a putut da, vreme de un veac, ca elemente de progres cultural, a trebuit să treacă munții dincoace, să-și caute azil și condițiuni mai prielnice de traiu.

Evident, ceea ce-i mâna pe acești oameni încoace, pe căile pribegiei și ale disterării nu era numai necesitatea de a-și câștiga și asigura fiecare o situație materială, ci, în acelaș timp, o parte de ideal; dorul unei vieți naționale libere și nestingherite întru îndeplinirea năzuințelor lor sufletești. Căci ei au fost campionii cei mai activi și devotați.

nu numai al idealului cultural, ci și al celui politic al neamului — al „daco-românismului“, cum, în genere, era numit acest ideal. Iar pentru aceasta, nu militau numai intelectualii de peste munți, ci și ceilalți frați ai lor veniți în țară, să se afirme și valideze în viața economică.

Mărturia pe care agentul polon în Țările Române — Woronicz — al revoluționarilor Principelui Adam Czartoryski ne-a lăsat-o în această privință este foarte caracteristică și prețioasă, întru cât el prezintă pe acești din urmă, ca și pe intelectualii ardeleni, ca cei mai conștiințoși și aprigi propagandiști și luptători ai unității române integrale. Și aceasta la 1838 adică în epoca când de abia se înfiripa, în formulele concrete și precise de mai apoi, postulatele politice naționale ce stau la baza constituirii și dezvoltării Statului unitar român de astăzi.

„Ardelenii cari vin aci ca profesori și ca negustori — scrie Woronicz — sunt cei mai vajnici propagatori ai ideii unității naționale. Ardealul — continuă el — strămtorat în dezvoltarea sa națională, vine în întâmpinarea Românilor cari au o situațiune ceva mai bună. Ardelenii persecutați de Unguri și de Austrieci, vin în Țara Românească, unde înrăurirea lor e foarte mare, grație culturii lor mai alese și spiritului lor mai activ“. (P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ioan Cămpineanu pentru unitatea națională a Românilor*. Cluj 1924, p. 8).

Negreșit, cu cât starea de spirit a societății române din fostele Principate se impregna de necesitatea realizării postulatelor naționale și cu cât puterea și prestigiul politic al noii Români se afirmă, cu atât propaganda și lupta Românilor ardeleni — intelectualii și negustorii — se întesă și întărea. În mijlocul lumii din țara veche, ei fură și rămaseră fermentul de căpetenie al ideii politice de unitate românească. Nu este școală secundară sau superioară în vechiul Regat în care cărturarii ardeleni să nu fi profesat, în permanență, idealul național. Și nu este oraș în care ei să nu fi fost priviți de concetățenii lor ca apostoli ai acestui ideal.

Amintirea lor, ca atare, este și astăzi încă vie și stăruitoare în sufletul celor ce i-au apucat sau i-au cunoscut

măcar din relatările urmaşilor. E suficient să citească bunăoară cineva monografa pe care răposatul Episcop al Huşilor, Iacob Antonovici, a consacrat-o lui Ioan Popescu (Bârlad 1927), întemeietorul şi organizatorul învăţământului naţional din Bârlad, ca să vadă ce suflate mari, eroice, de idealişti jertfitori, au fost aceşti minunaţi oameni. O monografie asupra lor este absolut necesară. Căci numai prin o asemenea scriere se va putea pune în evidenţă rolul covârşitor pe care l-au îndeplinit şi serviciile imense pe care le-au adus cauzei naţionale întru pregătirea şi realizarea unităţii noastre politice.

În viaţa publică a ţării aceşti cărturari ardeleni au fost şi au rămas înainte de orice Români, luptători, pe toate căile şi prin toate mijloacele, pentru idealul naţional. De aceea îi găsim în toate societăţile întemeiate ca instrumente ale acestui ideal, cum şi pretutindeni unde era o acţiune pentru promovarea lui. Refractari hotărâţi ai curentelor sau doctrinelor politice, sociale şi culturale, care excludeau din preocuparea lor ideea naţională, ei nu au luptat decât pentru ideale liberale, democratice şi naţionale ale timpului. De aceea s'au bucurat de marea încredere şi simpatie a reprezentanţilor acestor idei, cari le-au deschis toate căile ascensiunii în viaţa publică a României.

În schimb, în politica oficială a Statului român nu s'au amestecat, decât în măsura în care erau îndreptăţiţi să o facă ca cetăţeni şi ca purtători de demnităţi ori de răspunderi în structura şi organizaţiunea sa. O singură dată au încercat să forţeze lucrurile în această privinţă, să meargă înaintea însăşi a destinului istoric. E acţiunea revoluţionară de acum o jumătate de veac, care face obiectul acestei comunicări şi pe care, cu bunăvoinţa şi îngăduinţa d-voastră, voi încerca a o expune în cele următoare.

I.

Lumea românească din Capitala ţării, în special Ardelenii stabiliţi aci, trăiau, în vremea aceea, într'o continuă agitaţie naţională.

La 1882 se fondă societatea naţionalistă „Carpaţii”. Peripeziile prin care trecu înfiinţarea acestei societăţi arată,

mai bine ca orice, starea de spirit de care vorbeam a Ardelenilor din București. Căci, ea să vădească public caracterul ei, hotărîră să o numească „Iredenta română“. La intervenția de sigur a unor factori cu răspundere, se schimbă numirea în „Carpații“ — simbol al unității române. Se știa însă că este societatea tredentistă a Românilor ardeleni din țară, cari, însuflețiti pentru scopul ce urmărea, fondară, îndată, filiale ale ei în toate centrele în care aceștia se găseau în număr mai mare și cu stare mai bună — Brăila, Galați, Ploești, etc.

Sfințirea steagului societății dădu loc la o impresionantă manifestație națională. Negăsind nici o biserică în care să se facă această solemnitate, Carpații se duseră în sala Orfeu, unde, sub președinția venerabilului avocat și publicist bănățean, fost membru al acestei Academii, Vasile Maniu și a înflăcăratelor sale cuvinte, se îndeplini actul sfințirii, cu un ritual, care amintește — scrie canonicul Ioan Georgescu (*Școlile din Blaj, în Boabe de Grâu, București 1933* [a. IV, Nr. 6], p. 349) — ceremoniile din catacombele primelor veacuri creștine: membri, doi câte doi, trecură pe sub steagul tricolor, făcându-și semnul crucii și sărutându-i cu înfiorare cutele.

La 1883 se produse intrarea noastră în lagărul puterilor centrale ale triplei alianțe, prin tratatul cu Austro-Ungaria. Evenimentul provoacă o mare decepție printre Românii ardeleni cari vedeau în acest tratat pledeca de căpetente a realizării mai apropiate a idealului lor național. La 1884 serbarea centenarului lui Horia, interzisă în Ungaria, s'a putut face la București numai după multe și neplăcute incidente cu poliția, care avea ordin să supravegheze ca nu cumva să se producă demonstrațiuni ostile la Legațiunea Austro-Ungară. În fine, la 1885, anul în care suntem, se înființă în sprijinul politicei de maghiarizare a Statului unguresc, Kultur-egylet-ul ardelenesc, faimoasa societate Emke, pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste munți.

Toate aceste fapte și întâmplări erau de natură să turbure și să agite conștiințele și sufletele românești, cu deosebire ale tineretului ardelenesc din București și ale celor

ce simțeau la fel cu el. Acel ce se puse în fruntea agitației era un fost elev al școalelor din Blaj, atunci student la Universitatea din București și redactor la presa naționalistă din Capitală, bine cunoscut și mult iubit în cercurile compatrioților pentru fanatismul său național și pentru darul cu care știa să animeze pe toți, cu cuvântul și cu scrisul său, pentru cauza Românilor robiți stăpânirii ungurești — Gheorghe Secășanu.

Fire independentă și hotărâtă, pe dată ce trecu în țară liberă, înțelese să se pună, cu toată ardoarea și vigoarea, în slujba națiunii sale, militând, activ și intens, pentru liberarea fraților de acasă, pentru apărarea lor de maghiarizarea de care erau amenințați. Spiritul său conspirator și revoluționar, de care dăduse dovadă încă la Blaj, prin legătura secretă făcută cu colegii săi de clasă pentru serbarea de 3/15 Mai, avea să se manifesteze, de sine înțeles, mai cu seamă aci.

Căci, priceput și energic organizator, puternic și irezistibil animator, el este întemeietorul Soc. „Carpați“, el port-drapelul Românismlui revoltat în presa din București, — mai întâi la „România Liberă“, apoi la propriul său ziar „Unitatea Națională“, — el organizatorul serbării pentru comemorarea centenarului revoluției lui Horia, cu un răsunet atât de puternic în țară, serbare la care se puse bazele unui partid al irendentei române și tot el autorul ideii publicării și răspândirii unei proclamațiuni revoluționare cu prilejul constitutiei Kultur-Egylet-ului la Cluj, în August 1885, ca un răspuns dezesperat la intențiile Maghiarimii ardelenice de a nimici ființa națională a neamului românesc transcarpațin.

Ideile sale irendentiste și acțiunea sa revoluționară erau de altminteri bine cunoscute, de sigur chiar și în cercurile oficiale, din broșura pe care o publicase cu un an mai înainte sub inițialele numelui său G. S.: *Românii de peste munți — câteva chestiuni de actualitate* (București, Tip. St. Mihalescu, 1884), — broșură, în care, după ce descrie situațiunea grea a acestora, în constatări și cuvinte impresionante și arată ce este a se înțelege prin „rezistența pasivă“, el preconizează, ca mijloc de mântuire, educația

revoluționară, în familie, în școală, în societate, pretutindeni și, firește, la capăt, revoluția însăși, care trebuia susținută de ardelenii imigrați în țară și de frații de aci, cu toate puterile și prin toate mijloacele, ca singura ce mai putea salva soarta neamului de acolo.

În toate lucrările sale, Gh. Secășanu fu secondat de Gh. Ocășanu, absolvent al Liceului român din Brașov și student și el la Universitatea din București. În desăvârșită comunitate de credințe și sentimente, ambii se legară printr'o strânsă și intimă prietenie și colaborare. De aceea îi întâlnim mereu împreună, la toate manifestațiunile naționale — la „Carpați“, în presă, la serbarea centenarului revoluției lui Horia și la redactarea proclamației revoluționare de care am vorbit și ai cărei autori s'au mărturisit de îndată ce s'au pornit cercetările pentru aflarea lor și stabilirea răspunderilor.

II.

Proclamațiunea aceasta avea să fie, în intenția autorilor, cum am spus, un răspuns dezesperat la politica de maghiarizare a Statului ungar și a națiunii maghiare. În adevăr, politica *sistematică* a Statului ungar pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste munți începe în jurul anilor 1880. Ea este în directă legătură cu ascensiunea politică a României. Căci numai după ce aceasta își câștigă independența și se proclamă regat, — numai atunci Ungurii văzură, în aceste evenimente, de natură a consolida și a asigura dezvoltarea viitoare, în sens național, pan-românesc, a noului Stat dunărean, un pericol pentru vechiul lor Stat milenar, prin afirmarea crescândă a velleităților iredentiste ale populației sale și prin tendințele centrifugare, asemenea crescânde ale Românilor ce se găseau sub stăpânirea Coroanei Sf. Ștefan. Și numai atunci se ivi, pentru dânsii, necesitatea unei politici sistematice de maghiarizare a acestor Români prin desnaționalizare forțată, violentă.

Nu e, de sigur, momentul de a urmări întregă această politică, dela legea pentru maghiarizarea învățământului primar din 1879 până la falimoasa zonă culturală a Con-

telul Apponyi din 1918, ca să dovedim că, în adevăr, ascensiunea României, prin consolidarea poziției sale ca Stat național și prin prestigiul ce-și câștigă an cu an în concertul puterilor din sud-estul Europei, a avut, ca urmare, o serie întreagă de măsuri, care de care mai draconice, pentru desnaționalizarea elementului românesc de peste Carpați, spre a împiedeca, dacă se putea, fatalitatea unirii lui cu patria-mumă.

È suficient să arătăm că în serviciul acestei politici se puse imediat și societatea maghiară, stimulată și susținută, moral și material, tot de Stat. Astfel, în Ardeal, unde se considera că pericolul e mai mare și unde deci trebuia lucrat mai intens și cu rezultate mai grabnice, se puse la cale înființarea unei societăți culturale maghiare, al cărui scop, după program, după declarațiile conducătorilor și după comentările presei, era desnaționalizarea elementului românesc sau, în formele eufemistice ale conducătorilor ei, readucerea la matcă a elementului maghiar romanizat. Este fatmosul „Erdély magyar Kultur-egylet“, prescurtat Emke, care trăiește și funcționează și astăzi.

Constituirea acestei societăți, a clasei conducătoare maghiare din Ardeal, adică a asupritorilor direcți ai poporul nostru de acolo, provoacă o mare indignare și revoltă, care, neputându-se manifesta peste munți, în Ardeal, se manifestă cu atât mai puternic dincoace de munți, în țară liberă. Aceasta mai ales după ce se află că la Cluj se fac grandioase și răsunătoare pregătiri pentru activarea societății. Tot ce maghiarimea ardeleană avea mai șovin își dăduse întâlniri acolo. Chiar și nemaghiarii fură provocați să participe. Renegații noștri țoxau pe cei ce nu vor vent la festivitățile dela Cluj de-a-dreptul ca tredențiști, trădători de patrie.

Evident că, în o astfel de atmosferă, indignarea și revolta tuturora se potență. Cei ce se făcură ecoul acestei legitime indignări și revolte fură, firește, cărturarii, intelectuali români ardeleni, silii, de împrejurările vitrege de acasă, să emigreze în „țară“. Și cum înființarea Kultur-egylet-ului vent imediat după interzicerea serbării centenarului revoluției lui Horia și după manifestația dela Bu-

curești în care se vorbi deschis de organizarea unei mișcări iredente române, era natural că cei ce puseră la cale această mișcare și în al căror suflet și conștiință se repercutau mai tare primejdii ce puteau veni dela acțiunea acestei societăți, să reacționeze mai întâi și mai puternic, pe căi și prin mijloace pe care le socoteau, în exaltarea lor națională și în mentalitatea lor revoluționară, singurele eficiente.

Astfel născu în mintea acestor oameni ideea unei proclamațiuni adresată deopotrivă Românilor de peste Carpați ca și celor de dincoace și de pe urma căreia să se producă o mișcare iredentistă, revoluționară — mișcare prin care acești tineri, gata oricând a se jertfi pentru binele și fericirea neamului lor, socoteau că vor izbuti să împlinească, cu un ceas mai degrabă, destinul istoric al neamului. Căci, negreșit, nu li se putea cere acestor tineri calcule diplomatice, împrejurări favorabile și acțiuni sistematice pentru atingerea scopului urmărit. Nu ar fi fost tineri, dacă ar fi fost astfel. Aceste sunt pentru oameni vârstnici și chibzuți, pentru oameni cu experiență și răspunderi.

În această lumină trebuie deci privită proclamațiunea revoluționară a celor doi tineri studenți români ardeleni dela București — Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu.

III.

Proclamațiunea a fost tipărită pe foi volante, de mărimea unui ziar, de format mijlociu, pe cinci coloane, cu cerneală roșie. Ea e dată în numele „Comitetului de inițiativă al iredentel române“, la 18 August 1885, adică în ziua când avea să se constituie la Cluj Kultur-egylet-ul unguresc și este adresată Românilor. Cuprinde trei părți.

În prima parte se arată motivele cari au determinat-o: „Ungurii discută astăzi la Cluj moartea jumătății neamului nostru, scriu autorii. De pretutindeni s'au adunat sbirții, spre a lua parte la pronunțarea acestei sentințe. Toate straturile sociale, dela ministru până la pîntenul ruginit al nemeșului calic, sunt reprezentate. În mijlocul luminațiilor

și între aburii banchetelor, țipetele lor sălbătice se topesc într'un singur urlet: să facem din Ardeal o țară ungu-rească!

Apoi: „mici de suflet, tot atât pe cât de sălbateci la năravuri, îmbroboditu-și-au întreprinderea cu haina unei mincinoase legitimități. Nu vrem, zic ei, decât să întoarcem la matca naționalității noastre pe Maghiarii românizați. Maghiarii românizați! Unde oare și când?“ Și urmează o polemică de natură istorică în care se arată că tocmal Românii au fost, în cursul timpului, cei maghiarizați și că dacă nu sunt astăzi Maghiarii mai numeroși în Ardeal e pentru că ei au venit aci numai ca oști cotropitoare care au pierit.

Ungurii își dau seama de slăbiciunea lor în Ardeal și de aceea vreau „înălțarea unei mari patrii maghiare pe ruinele patriei române. O vreau cu orice preț, cu orice mijloc. Nimic nu e drept, nu e sfânt, nu e uman pentru ei, afară de ce poate sluji la realizarea acestui scop. Iată de ce vreau distrugerea noastră!“

A doua parte a proclamației se adresează Românilor de peste munți. E cea mai întinsă, mai energică și mai impresionabilă. Ar trebui reproduasă în întregime, ca să se poată înțelege tot sbuctumul sufletesc al celor ce au scris-o. „Doi nu vă temeți. Doi nu vă puteți teme, le ziceau ei Românilor de peste munți. Alte urgii s'au prăvălit asupra capului vostru. Vi l-au plecat, dar din inimă nu v'au putut stinge credința în voi, vigoarea de a-l rearidica din nou. Astăzi, când vi se decretă moartea, în vinele voastre curge sângele colonilor lui Traian mai iute, mai cu putere. Pe ulițele luminate ale Clujului, opinca moșului calcă mai greu... Pe acest Cluj și-l înseamnă el astăzi în mîntea sa, cu semne neșterse. Jucăria sa de o minută fi-va, când va voi. Gîndul acestui moț trebuie să fie al vostru al tuturor, fraților!“

Iar după o scurtă privire istorică asupra revoluțiilor dela 1437, 1784 și 1848: „Strămoșii voștri nu se temeau, frați de peste munți. Neînspălmîntarea lor era izvorîită din conștiința vigoarei lor neseceate. Când înverșunarea maghiară era la culme, când moștenirea strămoșească era în supremul pericol, atunci rupeau cu răbdarea, cu supunerea și luptau cum luptă un neam liber și vrednic de li-

bertate. Unul din aceste momente supreme e astăzi pragul vostru. Nu mai suferiți a fi amăgiți de cărturarii căpătuiți și fricoși. Ordinea legală a încetat pentru voi de mult. Ea nu există decât pentru Unguri, ca să vă subjuge, să vă distrugă. Și după ce se face un sumbru tablou al tuturor mijloacelor nelegitite și infame prin care Ungurii caută să-și ajungă acest scop, proclamația încheie :

„Toate acestea vi s’au făcut prin ordinea legală. Cum vă veți mai putea apăra tot prin ea? Nu, fraților de peste munți, nu vă lăsați a fi înșelați asupra adevăratei voastre stări, asupra celor ce vă așteaptă. Revoluția vine! Deși cerul vi se pare încă senin, pe zări se încrucișează însă fulgere. Ele v’o vestesc. Revoluția o proclamă astăzi înșiși Ungurii la Cluj. Căci între două popoare, dintre care unul decretează pe față pețirea altuia, nu poate fi altă stare, decât starea de revoluție. Nu aveți arme. Așa e. Revoluția pe față nu vă este încă cu puțință. S’au schimbat vremurile, dela Horia încoace. O să le aveți însă și veți face-o! Ceea ce vi se impune astăzi e starea de revoluție întru ascuns, la adăpostul nopții, în umbra pădurilor, în relațiile voastre zilnice cu Ungurii.

„O, fraților, de ce uitați voi că tot avutul acelor care susțin lupta de moarte împotriva voastră e în mâinile voastre și că de ei puteți dispune după plac. Nu știți voi ce lesne se poate preface în cenușă toată bogăția unui grof, unui baron? Nu puteți voi pricepe că nu vă găsiți decât în stare de legitimă apărare, când vă scăpați de un sbir al administrației, justiției sau instrucției ungurești, prin singurele mijloace ce vă mai rămân. Citiți și vedeți cum se apără alte neamuri robite ca și voi. Uitați-vă la irlandezi. Ce drame de legitimă apărare nu adăpostesc nopțile lor...”

Și așa mai departe, întreagă această parte a proclamației cuprinde îndemnuri la fel în ceea ce privește apărarea copiilor pe care stăpânirea ungurească vrea să-i ia și să-i crească ea, ca să-i facă „domni și vânzători ai nației lor”, în ceea ce privește raporturile dintre asupriți și asupritori, în ceea ce privește pe cei ce le vorbesc „de înțelepciune și răbdare”.

„Aceștia sunt prietenii Ungurilor și răi voștrii înconștienți. Nu aveți încredere decât în cel hotărâți să meargă gata de serviciu cu voi în noua cale. Nici Europa, nici rasa latină nu există pentru durerile voastre. Incepeți de a vă mai gândi la Împărat. E un tiran ca toți ceilalți, care vă cere punga și sângele scump al copiilor voștri și nu vă dă în schimb decât urgia și disprețul...”

A treia parte a proclamației e adresată Românilor de dincoace de munți, tuturor, fără deosebire, dacă sunt născuți sau nu pe pământul românesc liber. „Momentul e solemn pentru noi, ca și pentru Românii subjugati. A acuza guvernele e o eroare nepermisă. Să ne acuzăm mai bine pe noi, cari, obișnuți a aștepta totul dela ele, am așteptat și așteptăm un întins și serios sprijin pentru posturile expuse ale neamului nostru. Fără îndoielă au și ele îndatoriri către poporul român și nu pot nesocoti exigențele unei politici naționale. Dar un guvern își are drumul său croit de rațiunile de Stat. Să nu căutăm a-l abate dela ele.

„Să ne facem însă datoria noi națiune, noi opinie publică. Să desfășurăm steagul trezimei române pretutindeni. Să răspundem cu vrednicie conjurației dela Cluj. În familie, în școală, în armată, să se cultive deopotrivă idela de solidaritate între toți Românii, comunitatea de aspirații, trebuința sfântă de ajutor împrumutat! Convingă-se fiecare Român că garanția reală și statornică a neatrănării patriei sale, nu stă în tratate, ci în complectarea unității noastre naționale.

„Cea mai groaznică nenorocire va fi pentru România căderea Transilvaniei. Va fi anticipearea căderii sale. Dacă putem avea vreo mistune în Orient, e numai pentrucă suntem zece și nu cincisprezece. Să ne strângem rândurile, să facem cât mai în grabă ca Românii de peste munți să ne simțească dragostea de frate și Ungurii urgia de dușmani... Căci poporul român a știut să fie mare în toate ceasurile grele...”

IV.

Proclamația fu expediată cu poșta în toate părțile — în Ardeal, în Banat, Crișana și Maramureș — la preoști.

învățători și ceilalți intelectuali români, la redacțiile ziarelor românești și ungurești, la conducătorii societății Emke, la oamenii politici maghiari, primului ministru al Ungariei chiar, contelui Coloman Tisza. La Caransebeș ea fu așezată noaptea, pe străzi, ceea ce provocă alarma ziarelor din Budapesta și Ulena, cărora faptul le fu comunicat telegrafic. Evident că, în asemenea condițiuni, lumea luă îndată cunoștință de proclamația revoluționară a treditel române. Ziarele românești se grăbiră, firește, a o desavua, iar cele săsești și ungurești a o condamna cu vehemență, cerând urmărirea severă și pedepsirea exemplară a celor ce o vor colporta și răspândi.

Alarma opiniei publice maghiare fu așa de mare, că presa străină — austriacă și germană în deosebi — comentă cu amploare senzațională proclamația. Curios însă, „Kölnische Zeitung“, o consideră ca operă a Ungurilor, în scopul de a compromite pe Români, spre a justifica astfel politica de oprestune împotriva lor a Contelui Tisza. Guvernul maghiar dădu ordin circular ca proclamația să se conștie pretutindeni, iar fișpanii comitatelor românești, publicând acest ordin, amenințau cu cele mai riguroase sancțiuni pe cei ce o ar dosi și nu o ar preda în termen autorităților. La fel procedară magistraturile muncetpiilor și polițiile orașelor.

Totuși proclamații nu se prea strânsară. Atunci începu goana după ele — cu denunțări și urmăriri, cu perchiiziții și arestări. Tribunalul din Tg. Mureș, ca for competent în crimele de înaltă trădare, ordonă autorităților judiciare din Transilvania să facă perchiiziții domiciliare și să aresteze pe toți cei suspecți, trimițându-i acolo pentru instrucțiune și judecată. Procurorii și judecătorii se puseră peste tot locul în funcțiune. Casele protopopilor, preoților, învățătorilor și celorlalți intelectuali români, chiar ale sătenilor, bănuți, fură perchiiziționate de-a-rândul, ca să se descopere trădătorii.

Ziarele timpulul dau, toate, destule amănunte cu privire la aceste cercetări. Totuși, ele nu le-au putut înregistra decât în foarte mică măsură. Arhivele tribunalului din Tg.-Mureș, ale comitatelor, orașelor, polițiilor și

jandarmeriei, cercetate, ar da, de bună seamă, multe și surprinzătoare rezultate. Toți cei cunoscuți ca naționaliști intransigenți fură perchiziționați. Mulți, foarte mulți fură arestați. Avram Stocă, preotul greco-catolic din Oarda de sus, preotul ortodox Rusu din Vințul de jos, fruntașul Nic. Bena din Pianul săsesc, învățătorii Zevedelu Mureșanu din Sebeșul săsesc și Petcu din Varadia. Paisprezece proști din părțile Alba-Iuliei fură transportați în lanțuri dela Tetuș la Tg.-Mureș.

Redacția „Tribunei“ încă fu perchiziționată, spre a se vedea dacă manifestul nu s'a tipărit acolo. „Temesvarer Zeitung“ acuza direct pe redactorul Pavel Rotaru dela „Luminașorul“, ca autor al proclamației iredentiste. Un oarecare C. Popovici, care adresase Românilor o contra-proclamație, se plânge, în „Pester Lloyd“ (din 12 Sept. 1885), că este amenințat cu moartea de iredențiști. Studenții maghiari dela Universitatea din Cluj manifestă sgomotos împotriva iredentel române, dând foc proclamației dela București și cerând Senatulul universitar să nu mai admită cărți și publicații românești în biblioteca acelei Universității. În fine, Ministrul de justiție din Budapesta dă ordin tribunalelor din Ardeal să controleze întreaga corespondență sosită din România.

Cum se vede, alarma a fost mare și generală. De sine înțeles că situațiunea conducătorilor români devin destul de dificilă, ca unii ce erau acuzați sau măcar suspectați de complicitate cu irententa română. De aceea, „Gazeta Transilvaniei“ (din 25 Aug., 6 Sept. 1885) ține să scrie: „Desfidem pe oricine să dovedească că noi Români de aci, am dat vreodată cel mai mic prilej a se îndoi, că vrem să luptăm numai cu mijloace legale, pentru apărarea naționalității noastre și pentru egala noastră îndreptățire. Am luptat și luptăm întotdeauna pe față și în mod legal și este o adevărată insultă ce ne-o fac ziarele maghiare, dacă, față cu un apel revoluționar, ce s'a trimis din afară, în mai multe localități din patria noastră și încă chiar la maghiari și care nu stă în nici o legătură cu acțiunea noastră politică, ne trag la dare de seamă și ne amenință cu statariul...“

În congregația comitatului Caraș-Severin, Mihail Beșan și Cortolan Brediceanu reaping proclamația și afirmă loialismul populației române față de Statul ungar. Și la Brașov — cum de sigur și în alte părți — chestiunea proclamației formă obiectul discuției în congregație. La acușările ce se aduceau Românilor, răspunse avocatul Dr. Lengeru. Iar la adunarea Societății pentru fond de teatru român, ținută în acel an la Bocșa, în Banat, Iosif Vulcan, președintele societății, ridică un toast pentru dinastie și patrie, condam-nând proclamația și pe iredentiști.

V.

La rândul-i, guvernul român luă și el măsuri pentru confiscarea proclamației și urmărirea autorilor, cari se mărturisiră înșiși. Fotele fură reținute la poștă și în trenurile ce le duceau spre graniță. Dar lucrurile nu se opriră aci. Căci guvernul unguresc interveni, pe cale diplomatică prin mijlocirea ministrului comun de afaceri streine dela Viena, să se ia măsurile cele mai riguroase împotriva agitatorilor. Corespondența dintre Legațiunea austro-ungară dela București și Ball-plaz-ul fostei capitale habsburgice ne dă foarte interesante lămuriri cu privire la această intervenție și la urmările ei.

Ea începe cu un raport — din 5 August 1885 — al lui v. Eisenstein către Kálnoky asupra unei excursiuni făcute în munți de ofițerii batalionului de vânători din Sinata în societatea mai multor domni civili, printre cari și Alex. Ciurcu. Ofițerii ar fi implantat, cu această ocazie, un tricolor românesc pe unul din cei mai înalți munți ai regiunii. Câteva zile în urmă civilii ce participaseră la excursiune oferiră ofițerilor un prânz foarte animat, cu muzică militară, la un restaurant din localitate. Mulțumind ofițerilor, Ciurcu le urează, într'un însufleșit toast, să implante cât mai curând tricolorul românesc în munții Transilvaniei.

Relatând toate acestea, v. Eisenstein propunea ca întru cât Alex. Ciurcu este cetățean ungar și călătorește adesea, în interese familiare, în Ardeal, să fie arestat, judecat și condamnat ca trădător. Conteșe Kálnoky, în nota ce face pe raport, se îndoește că propunerea e recomon-

debilă, dar — scrie el — „este cert că Români din Transilvania, stabiliți în România, sunt lăsați să comită acte de trădare față de patria lor de origină“.

Raportul acesta e numai un preludiu la ceea ce urmează. Eu-am semnalat că să se vadă cât de aproape erau urmărițele manifestățiunile și acțiunile Românilor ardelenți de către Legațiunea austro-ungară din țară și cum a ajuns Alex. Ciurcu să fie privit ca trădător și să ceară expulșarea lui, în legătură cu afacerea proclamației revoluționare, cu care, cum vom vedea, nu a avut nimic direct.

Urmează o telegramă cifrată — din 31 August — a aceluiași, prin care se aduce la cunoștință celor dela Viena tipărirea, într'o mică imprimerie evreiască, cu cerneală roșie, a proclamației tridentel române, în câteva mil de exemplare, trimise, în cea mai mare parte, în Transilvania. Guvernul român — zice telegrama — a confiscat însă exemplarele trimise pe linia ferată dela Predeal și cere numele autorilor spre a-i expulsa.

În o altă telegramă, tot cifrată, din 3 Septembrie, se raportează că Comitetul tridentel, care ar dispune de 20 mil arme și — până în acel moment — de 6 mil de voluntari, pregătește o incursiune peste munți, în Ungaria. Iar într'un raport secret, trimis a doua zi, 4 Septembrie, către Kálnoky, v. Bisenstein confirmă svonul incursiilor armate în Transilvania. Adaugă însă că guvernul român lucrează cu toată bunăvoința la suprimarea agitațiilor.

Am ferma convingere — zice el textual — că atâta vreme cât guvernul Brătianu-Sturdza va fi la cârmă, guvernul austro-ungar nu va avea nevoie să se ocupe de chestiunea tridentel. Totuși s'a abținut a vorbi de aceste lucruri ministrulul de externe, lui Ion Cămpineanu, căci, dat fiind sentimentele sale, ușor ar putea crede că Austro-Ungaria e avizată la bunăvoința României. Ori, el, v. Bisenstein, se ferește a lăsa cuiva impresia măcar că manifestățiunile tridentiste ar fi provocat vreun sentiment de frică în patria sa.

Ceea ce-l determină pe plenipotențiarul austro-ungar la această rezervă față de Ion Cămpineanu era convingerea că este un brăjmaș declarat al Austro-Ungariei. În

adevăr, într'o scrisoare, privată și confidențială, din 19 August, către Kálnoky, aduce la cunoștință acestuia că ministrul de externe al României, într'o conversație pe care ar fi avut-o cu o persoană demnă de toată încrederea, vedea ferticitatea țării sale numai într'o alianță cu Rusia.

Căci, argumenta el: „Dacă în eventualitatea unui război între Rusia și Austro-Ungaria, România ar fi alături de Rusia, atunci, în caz de victorie, ar câștiga fără îndotăală Transilvania și părțile Ungariei locuite de Români, iar într'un caz de înfrângere s'ar putea foarte bine ca România să-și piardă pentru un șir de ani independența, însă numai pentru ca apoi să renască ca o Românie mare și să scuture jugul austro-ungar. Dacă, dimpotrivă, România ar fi alături de Austro-Ungaria, ar avea numai de pierdut și nimic de câștigat: Rusia, învingătoare, ar rusifica-o în foarte scurt timp, iar în cazul unei victorii austro-ungare nu putea căpăta nimic din partea acestora“.

Relatând acestea, v. Eisenstein relevă deosebirea de vedere, în această privință, dintre Câmpineanu și Președintele Consiliului și mai ales D. A. Sturdza, despre care spune, în acelaș raport, că la un dejun dela Legație, la care participase cu secretarul general dela externe, Al. Beldiman, a rostit o cuvântare foarte caldă la adresa Austro-Ungariei, subliniind că în ciuda tuturor greutăților de ordin economic (era în vremea războiului nostru vama cu fosta monarhie), guvernul român va continua să fie de partea celor două împărății, iar, cu altă ocazie, l-a încredințat că se vor lua măsuri riguroase împotriva tridențiștilor și se va opri orice incursiune armată peste Carpați.

La Viena era însă alt sentiment. Acolo cele petrecute în România și, mai ales, repercutarea lor în Ungaria provoacă o serioasă îngrijorare. Faptul rețese clar din telegrama contelui Kálnoky către reprezentantul său la București, din 4 Septembrie, în care i se ordonă textual:

„Binevoști a ține un limbaj foarte hotărât față de guvernul român. Nu-i ascundeți că, numai grație incuriei și toleranței sale, mișcarea revoluționară, îndreptată împotriva frunțarilor noastre și asupra căreia am atras în mai multe rânduri atențiunea sa, s'a putut desvolta până la un

asemenea grad. Intreaga răspundere cade asupra guvernului regal, pe care-l facem răspunzător de liniștea frontierelor noastre și de siguranța agenților noștri. Așteptăm să se procedeze cu fermitate contra șefilor cunoscuți ai mișcării. Dacă guvernul purcede la expulsarea lor, rugăm a fi încunoștințați de îndată de numele lor și de direcția în care vor fi trimiși. Vă autorizez a nu neglija nimic ca să se simtă la București că suntem în drept să cerem și să cerem o acțiune energică“.

În urma acestui ordin, ministrul austro-ungar se văzu nevoit, ca în lipsa lui Ioan Brătianu din Capitală, să se adreseze lui Ion Cămpineanu, spre a-l aduce la cunoștință cuprinsul telegramei lui Kálnoky. Cămpineanu răspunse că nu poate accepta reproșul de incurte și toleranță, întrucât guvernul a pierdut mulți aderenți politici din cauza acțiunilor sale contra iridentei. Va face însă tot ce-i cu putință să oprească în loc curentul revoluționar, guvernul fiind decis să împiedice orice incursiune armată în Ungaria, pe care de altfel nu o crede cu putință. Să nu se uite însă — spunea el — că partidele de opoziție, ca să creadă dificultăți guvernului, nu sunt stremne de mișcare.

Primind acest răspuns, Ministerul de Externe dela Viena telegraftază Baronului Mayr că nu se îndoește că agitația este îndreptată și împotriva guvernului român, dar să se insiste pe lângă Brătianu ca, profitând de această acțiune criminală, să statueze un exemplu, pedepsind pe autorii ei. Guvernul român va avea a decide dacă e cazul să expulzeze pe cei ce sunt cetățeni români, în special pe cei doi agitatori principali: redactorul Secășanu și directorul Ciureu dela „L'indépendance roumaine“. Să ia contact cu Brătianu în sensul telegramei pe care o prezentase lui Ion Cămpineanu.

Lucrul nu fu însă cu putință până la 9 Septembrie, când primul ministru se întoarse dela Florica în Capitală. Convorbirea e relatată într'o scrisoare particulară a lui Mayr către Kálnoky, din ziua însăși a întrevederii, în localul Legașunii. Brătianu spunea: 1. Proclamații revoluționare se pot imprima oriunde. Nu se poate aduce decît aici o învînuire că o atare proclamație s'a tipărit și în Ro-

mânia; 2. Un partid al tridentei, cu sprâjn în țară, nu există. Ar fi să se facă prea multă onoare mâinei de tineri exaltați care își atic tridentă română, considerându-i ca partid; 3. El vede în această înscenare revoluționară încercarea disperată a opoziției de a răsturna guvernul prin complicități exterioare; 4. Poliția are firul agitației în mână și va îngrijii să nu se producă alte manifestațiuni. Conducătorilor agitației li s'au pus în vedere că vor fi expulsați, dacă, prin conduita lor, vor da loc la cea mai mică plângere. E întrebarea însă dacă e recomandabil să se facă, prin expulsare, unor astfel de oameni obscuri, aureola de martiri.

Ministrul austro-ungar obiecta: 1. Fiecare Stat, mic sau mare, are îndatoriri față de vecinii săi dela care nu se poate subtrage. Ia cu satisfacție cunoștință că guvernul român este conștient de aceste îndatoriri și e destul de tare să le îndeplinească; 2. Măsurile de supraveghere nu trebuie însă să se mărginească numai la cel direct amestecat în aceste agitații, ci și la acel ce le încurajează, funcționar al Statului ăltar. Brătianu s'a declarat de acord, făgăduind a pedepsi cu ultima energie orice act de încurajare venit dela aceștia din urmă; 3. Fără a fi de părerea lui Brătianu că mișcarea ar fi cu totul neînsemnată, nu o crede totuși capabilă a întreprinde ceva mai serios din lipsă de mijloace (*nervus rerum*). Tridentiștii sunt susținuți în primul rând de Românii transilvăneni ce locuiesc în țară, în special de numeroși profesori. Aceștia — se zice — otrăvesc generațiile în creștere cu idei șoviniste; 4. Ce privește amestecul opoziției în agitația revoluționară, n'ar putea, ca Brătianu, să o pună toată în sarcina ei. E neîndoielnic însă că nu este străină de această mișcare. Redactorii ziarului „România” — al opoziției — au fost perfect inițiați în afacerea proclamațiunii și mulți membri ai Clubului conservator — personal cunoscuți lui Mayr — au luat parte la adunările secrete ale tridentei. Și anul trecut a avut dovezi că opoziția n'a fost străină de demonstrația din fața Legațiunii (după serbarea pentru centenarul revoluției lui Horia). De asemenea — încheie el raportul — nu pot ulfa că conducătorii marcanți ai opoziției sunt partizani notorii ai Rusiei.

A doua zi, la 10 Septembrie, înainte de a fi trimis raportul de mai sus, Mayr telegrafiază la Viena că Consiliul de miniștri s'a ocupat cu chestiunea expulsării. Brătianu ar fi de acord. Se teme însă că opoziția va deslănțui o mare agitație pe chestiunea aceasta. El dorește să cunoască și părerea lui Kálnoky, care răspunde, referindu-se la telegrama (din 4 Septembrie) prin care cerea cele mai severe măsuri pentru reprimarea agitației și pedepsirea agitatorilor. Și adaugă: „tolerarea agitatorilor atât de periculoși pe pământul românesc și în parte chiar în slujbele Statului, trebuie să înceteze. Guvernul român nu trebuie să lase să treacă o astfel de ocazie, fără a dovedi autoritatea și corectitudinea sa.

Se repeta așa dar, în altă formă, cererea delă început. Și, în adevăr, la 11 Septembrie, Mayr telegrafiază la Viena că a trimis raportul cu referire la convorbirea cu Brătianu și că acesta roagă pe ministrul afacerilor streine al Austro-Ungariei să fie liniștit, deoarece guvernul român își va face datoria și va purta de grije să fie liniște în țară. La acest mesaj, Conte Kálnoky răspunde mulțumind lui Brătianu și spunând că are cea mai mare încredere în energia sa. E de mare importanță, adaugă el, în interesul raporturilor noastre, ca dânsul să arate, prin fapte concrete, voința sa fermă.

În acelaș sens telegrafiază, la 13 Septembrie, după primirea raportului dela 9 Septembrie. Și anume: „Nu vedem pentru guvernul român ocazia binevenită de a acționa în mod sever contra mișcării crescânde împotriva drepturilor internaționale. Creșterea nediscutabilă a acestei mișcări este urmarea lipsei complete de pedeapsă pentru agitatori, care, parte, sunt mușafiri pe pământul României, parte sunt chiar în slujba Statului și care pot conspira în mod deschis contra unei puteri amice și vecine. Este necesar ca guvernul român să se declare pe față și să pedepsească din proprie inițiativă.

Cu alte cuvinte se cerea hotărît expulsarea. Mai mult. Să se facă aceasta, nu ca fiind cerută de Austro-Ungaria, ei ca venind din propria inițiativă a guvernului român. Evident acesta nu putea face altfel. La 16 Septembrie, Mayr

comuncă lui Kálnoky că s'a decis expulsarea a șase persoane, între care și a lui Ciureu, iar a doua zi, la 17 Septembrie, relatează într'un raport, că prefectul de poliție s'a prezentat la Legațiune cerând certificate de călătorie pentru „supușii unguri“ Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu. A dispus liberarea acestor certificate și a dat ordin consulilor din Galați și Giurgiu de a-l aviza telegrafic despre trecerea expulsaților. Și adaugă: „Expulsații erau consternați. În toate localurile publice se discută cu aprindere cazul...”

Mai departe, în același raport, se spune că s'a prezentat la Legațiune și dl Lahovary — (de sigur noul proprietar al ziarului „L'Indépendance roumaine“: Gh. Em. Lahovary), cu Alex. Ciureu (dela care cumpărase ziarul), rugându-l ca, întrucât dânsul, Mayr, ceruse expulsarea, să-i acorde un răgaz de câteva zile pentru plecare. La răspuns, firește, că n'a avut și nu are nici un amestec în expulsările ce s'au făcut. Iar la întrebarea dacă poate face uz în publicitate de această declarație, a rugat ca numele său să fie cu totul lăsat de o parte în această chestiune. Intervenția era, pentru reprezentantul austro-ungar, dovada legăturilor lui Lahovary cu Ciureu și intențiunii opoziției conservatoare de a avea două ziare — unul, mai violent, pentru interior, altul, mai moderat, pentru străinătate, spre a se putea provoca, după împrejurări, când la unul când la altul.

La 18 Septembrie se raporta că prefectul de poliție a cerut certificate și pentru ceilalți expulsați „supuși unguri“. Unii pleacă, prin Galați, în Franța, iar Ciureu, tatăl și fiul, cu un al treilea, prin Giurgiu, la Rusciuc. Enervarea în tot orașul, se scrie, era ieri seară foarte mare. Opoziția anunțase o întrunire foarte populată. Au vorbit patru oratori: avocatul Palade, care atacă violent pe Rege, „fatmosul“ Grădișteanu care se jură a se consacra de aci înainte tridentei, fostul ministru de justiție Giant și Jean Lahovary, cari vorbire, amândoi, împotriva legalității expulsării. Întrunirea se termină la ora 11 seara, dar lumea rămase încă multă vreme pe străzi discutând cu aprindere evenimentele.

Se semnaleză în mod special prezența la această întrunire a lui Alexandru Catargi, unchiul Regelui Serbiei

și fratele adjutantului general al lui, care nu lipsește delatru o demonstrație anti-austriacă și care adusesse la întrunire, în chip ostentativ, pe mai mulți membri ai opoziției conservatoare, cu marele său break. O manifestație ostilă în fața Legațiunii fu oprită la timp de poliție, care luase măsuri și pentru paza personală a ministrului austro-ungar. Afară de această întrunire deschisă, se ținu o alta, secretă, la redactorul „Românului“, Vintilă Rosseti. Act s'ar fi hotărât ajutorarea expulsațiilor și s'ar fi discutat chestiunea manifestației dela Legație. Rosseti ar fi spus că e o prostie să se facă o atare demonstrație, când poliția este alarmată. Ea trebuie făcută în timpul zilei, prin surprindere.

În sfârșit, la 19 Septembrie, se raportează că expulsații au părăsit „ter“ Capitala, unii cu trenul de dimineață spre Galați, alții spre Giurgiu. La ambele plecări o mulțime mare de oameni s'au adunat pe peron. Afară de câteva scene patetice de adio, totul s'a petrecut în ordine. Alex. Catargi, unchiul Regelui Serbiei, a ținut să fie și de astă dată de față... Consultii dela Galați și dela Giurgiu avizară despre trecerea expulsațiilor prin aceste orașe.

Cu aceste ultime știri, se încheie corespondența diplomatică dintre Legațiunea austro-ungară din București și Ministerul Afacerilor Straine din Viena cu privire la proclamația revoluționară și la expulsarea autorilor ei. Monarhia vecină obținuse deplină satisfacție în sensul cererilor ce formulase. Ce avea să urmeze nu o mai preocupa așa de aproape. Chestiunea rămânea să-și continue mersul ca o afacere de politică internă a Statului român.

VI.

În adevăr, cum am văzut și din rapoartele Legațiunii austro-ungare, expulsarea celor șase români ardeleni provocă în țară, în București în deosebi, mare emoție și agitație. Era pentru prima oară că un atare act se producea, pentru motive de ordin politic, nu numai față de Români, dar și față de streini, față de acei streini, cari, căutând și găsind în România azil pentru luptele lor politice-naționale, se dedeau la manifestațiuni și acțiuni revoluționare împotriva Statelor streine limitrofe.

Bulgarii, refugiați în România, găsiseră doar până într'atăta ocrotire că guvernul român fusese direct acuzat că uneltește împreună cu ei acțiunile împotriva Turciei. Se știe apoi, că, la 1868, Ion Brătianu a trebuit să se retragă din guvern, pe urma intervenției puterilor europene, tocmai sub acuzația că pregătește, cu Bulgarii refugiați dincoace de Dunăre, revolte în Balcani, iar cu Românii refugiați dincoace de munți, incurșuni în Transilvania. Este vremea când marele bărbat de Stat era considerat ca un incorigibil și primejdios mazzinist în care guvernele străine nu pot avea încredere.

Ori, întâmplările acestea erau încă vii în amintirea contemporanilor. Nu este deci de mirare că opinia publică primită cu mare emoție hotărîrea de expulsare a Ardeleților implicați în chestiunea proclamației tridentiste și că se puse imediat în mișcare în favorul lor împotriva guvernului, neînțelegând și neadmitînd ca o asemenea măsură să vină tocmai dela Ion Brătianu. Căci, evident, ca întotdeauna și în toate părțile, această opinie publică se conducea după simțămîntul ei național, nu după rațiunea și răspunderea ce, în atari împrejurări, incumbă conducătorilor de Stat.

Decretul de expulsare se dădu la 2/14 Septembrie și fu comunicat expulsaților la 4/16 Septembrie. La 6/18 Septembrie el fu publicat în ziar. Tipărîndu-l „Naștunea“, dădea relațiuni precise și prețioase cu privire la fiecare expulsat în parte. Căci, afară de cei doi autori ai proclamației, Gh. Secășanu și Gh. Ocășanu și de Al. Ciureu, directorul ziarului „L'Indépendance roumaine“, mai fură expulsați: Nicolae Ciureu, tatăl lui Alexandru, casterul ziarului său, I. Droc-Bănculescu, secretarul Societății „Carpășii“ și I. Corneanu, funcționar inferior la Calea Ferată, care avu nefericirea să citească proclamația foștă de un evreu ce-l denunță ca colportor și răspânditor al ei.

Tot „Naștunea“, în acelaș număr, reproduce, după „L'Indépendance roumaine“ scrisoarea lui Alex. Ciureu „către adevărații români“, în care arată că, fără să aibă nici un amestec în redactarea și lansarea proclamației, a

fost totuși expulsat, din motive de răzbunare politică, ca unul ce, în ziarul său, ducea campanie necruțătoare împotriva guvernului.

A doua zi, la 7/19 Septembrie, publică scrisoarea de rămas bun al lui Gh. Secășanu, adresată mai întâi cititorilor „Unității Naționale” — ziarul său — apoi fraților de peste munți, aflați în România, scrisoare bărbătească și demnă, care se încheie cu accente pline de încredere în destinul neamului și cu strigătul de: Trăiască România!

Faptul fiind astfel cunoscut, toate zărele îl comentară. „Românul” (din 7 Septembrie 1865) face un aspru rechizițoriu lui Ion C. Brătianu, fostul revoluționar și exilat dela 1848. Dacă ar fi trăit, se spune, C. A. Rosetti ar fi știut și putut împiedeca atentatul la libertatea presei și la ospitalitatea tradițională a Românilor, rușinea expulsării fraților înșiși de pe pământul patriei mume. Amintește atitudinea proteguitoare a lui I. C. Brătianu față de Bulgarii revoluționari. Asemenea cuvintele pe care le-a pronunțat în Parlament, ca răspuns la cel ce-l acuzau, în 1868, că fomentează mișcările tridentiste și pregătește incursurile armate în Transilvania, cuvinte care au provocat atunci, furtună de aplauze și au rămas adânc imprimată în inimile tuturor Românilor: „Când cumnatul meu se ceartă cu sora mea, nu am dreptul să mă amestec, dar când ridică brațul s'o lovească, s'o injunghe, atunci trebuie să ridic și eu brațul s'o oerotesc, s'o apăr”.

Pe când presa discuta cu aprindere expulsarea, se făcu și plecarea expulsaților, care-și aleseră singuri punctul de plecare peste graniță, refuzând pașapoartele ungurești. Ciurcu, tatăl și fiul, cu I. Corneanu, plecară, prin Ciurgiu, la Rusețuc, unde se și stabiliră, iar Secășanu și Droc-Bănculescu, prin Galați, la Paris.

Plecarea, în deosebi a acestor din urmă, dădu loc la impresionate manifestațiuni. Lumea umplu peronul gării și sălile de așteptare. Când clopotul dădu al treilea și cel din urmă semnal de plecare și expulsații se urcară în vagoane, din toate părțile izbucniră strigăte înesufleșite de „trăiască România” și „la revedere”. În ultima clipă, I. Droc-Bănculescu se aruncă jos, în genunchi și sărută pământul

țării, înmânând lui Dimitrie Rosetti, directorul „Românului“, o scrisoare de rămas bun către frații din România liberă. Poliția cu prefectul erau de față. Nu se întâmplă însă nici un incident.

Agitația continuă și după plecare, prin întruniri de protestare convocate la București și în principalele orașe din țară, -- Iași, Craiova, Ploiești, etc. Incetul cu incetul însă atmosfera încărcată dela început se risipă și lucrurile se potoliră. Singură „Gazeta Transilvaniei“ dela Brașov (17—22 Ianuarie 1886) rămase să poarte o polemică mai lungă cu guvernul Brătianu asupra expulsării Ardeleților, în o serie de cinci articole, sub titlul: „Ministrul Brătianu și Românii Ardeleți“, în care discută impresia pe care această expulsare o făcu în Transilvania și felul cum presa ungurească și opoziția publică o exploată împotriva Românilor de aci, mai ales după discursul pe care Ion Brătianu îl rosti, în Senat, ca răspuns lui C. Boerescu, în aceeași chestiune, la discuția adresei de răspuns la mesaj.

VII.

În Ungaria lucrurile nu se liniștiră însă așa de repede. Acolo, în județele dela granița românească (cele secuești, în particular) persista teama de agitații anti-maghiare și de incursiuni din România. Subprefectul județului Cluj raportează Ministerului de Interne, la 19 Octombrie, că mișcărilor tridentiste în satele românești dela frontieră (Bihor, Tulgheș, Berchiș și Hollo) se întetesc. Denunțând ca instigatorii pe „popii“ lor, el scrie că unul din aceștia, cel din Hollo, trecând prin vama Tulgheș, pe teritoriu român s'a aruncat jos, a îmbrățișat pământul „patriei“ și a izbucnit în plâns. Indrăzneala tridentilor, încurajată de protecția României, crește mereu. Maghiarimea și Armenimea din aceste părți este perturbată, satele secuești fiind departe, pe când cele românești în imediata apropiere a Moldovei. Cere întărirea posturilor de jandarmi, eventual chiar trimțterea unui regiment unguresc de soldați.

Comandantul de jandarmi din Cluj era îndrumat să cerceteze de aproape cele raportate și să facă propuneri în consecință. Totodată este autorizat să angajeze agenți

informativ (spioni) dintre jandarmii pensionați și alți indivizi îndemânateci, în contul Ministerului de Interne, cartă să urmărească atent mișcările naționaliste, aducând cele aflate la cunoștința comandantului și ofițerilor de jandarmi indicați de el. În fine, pentru că, deși proclamațiunea tridentel române fusese trimisă preoților, învățătorilor și intelectualilor români din toate părțile, nici unul din aceștia nu s'a conformat ordinului de a o preda autorităților, Ministerul de Interne, socotind faptul ca un act de patență complicitate cu acțiunea revoluționară, ține să ia o serie întreagă de măsuri pentru supravegherea și urmărirea lor.

Astfel, la 25 Octombrie, dă un ordin confidențial către prefectii județelor cu populația românească (în număr de douăzeci) în care se spune că atitudinea antipatriotică a tuturor acestora e pe deplin dovedită, căci deși puși sub strictă supraveghere, că aceasta incumbă funcționarilor pe răspunderea lor personală. Ei trebuie să denunțe orice acțiune și orice persoană care ar lucra împotriva intereselor Statului, în special pe învățătorii școalelor române confesionale, pe noștii nepatrioți și pe străinii cari vin în mod clandestin în țară să turbure și răzvrătească populația românească. Toate cheltuielile împreunate cu o astfel de supraveghere se vor pune la dispoziția prefectilor. Necesitatea asigurării ordinii și liniștii cere dela toți funcționarii administrativi să și îndeplinească datoria până la sacrificiu.

În aceeași zi, se trimite o adresă la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, prin care se acuza direct delegații cu tridentul român, deci de trădare de patrie, toți membrii clerului Bisericii ortodoxe române în frunte cu mitropolitul și episcopii ei. Dovadă că proclamațiile le-au fost trimise tuturor, că în școalele gr. or. române se face pe față educație antipatriotică până și copiilor, că pe copertele catetelor este chipul regelui României și harta României Mari (până la Debrețin), că bibliotecile școlare sunt pline de cărți și hărți tridentiste, că în seminarii sunt angajați ca profesori agitatori notorii ca preotul Popescu (Simeon?) din Ripaș, că mitropolitul Miron Romanul dă rol de frunte la toate ocaziile lui Partenie Cosma, unul

din cei mai faimoși agitatori, că la serbări se arborează steagul național, că chipturile elevilor dela Brașov și Sibiu sunt împodobite cu tricolorul românesc, că aceștia primesc burse dela cercurile tridentiste din România și tot deacolo îndrumări și instrucții agitatorice...

La fel clerul Bisericii unite, în frunte cu episcopul Victor Mihályi dela Lugoj și cu mitropolitul dela Blaj, care, dacă nu mai mult, are datoria să apere interesele bisericii ce-l sunt încredințate împotriva tridentei române, ce urmărește planul ca pe Românii gr. cat. să-i treacă la Biserica ortodoxă. Ca și preoștii, tot așa învățătorii români de ambele confesiuni sunt acuzați că uneltesc direct și fanatic împotriva Statului ungar, pentru răzvrătirea populației românești. Căci dacă institutele și școlile românești și-ar fi făcut datoria, se zice în adresă, n'ar fi survenit cele întâmplate.

În fine, o a treia adresă trimite ministrul președinte al Ungariei ministrului comun de Afaceri Străine al Monarhiei, — adresă în care se spune că, deși guvernul român, în anumite cazuri, a intervenit cu energie, n'a făcut totuși ce s'ar fi cuvenit și îi era în putință, ca să înlăture răul pentru timp mai îndelungat. Dimpotrivă, a primit și angajat în secret pe faimoșii agitatori români din Ungaria, iar fiilor acestora le-a dat burse, a pus la cale, în mod public, intrigi și ațăfări, a provocat conflicte la graniță. Măsurile luate au fost numai aparente. Proclamația tridentistă a fost confiscată numai în parte. Restul a fost afișat în comunele dela granița ungurească. Exilații au fost numai de formă izgoniți din țară. Ei sunt subvenționați de guvernul român. S'a înființat o asociație care să treacă pe Românii gr. cat. la Biserica ortodoxă. Cărți didactice, ziare și hărți tridentiste se introduc pe sub ascuns, dar cu știrea guvernului român, în Ungaria...

Toate acestea au pricinuit neliniștea și tulburarea din ultimul timp, și cari, prin măsurile energice ce s'au luat, au fost înlăturate. Dacă însă guvernul român nu va îndeplini îndatoririle sale, lucrurile se vor repeta. De aceea trebuie intervenit ca el să pună capăt agitațiilor, să se fixeze granița cu Ungaria, să nu mai primească și ocro-

tească pe agitatorii români fugiți peste munți, să nu le mai dea burse, etc., etc. Intervenția oficială a Excelenței voastre, se zice, a fost totdeauna încununată de succes. Nu mă îndoiesc că și în cazul acesta va fi...

Așa dar o naște întreagă de trădători. Căci preoții, învățătorii și intelectualii vizați alcătulau clasa conducătoare a poporului român din Ardeal. Ori toți aceștia — în bloc, fără excepție — erau învinuiți de trădare, puși sub urmărire și amenințați cu pedepse. Evident că, așa prezentate lucrurile, nu mai putea fi vorba de urmările și efectele acțiunii revoluționare dela București, ci de marea luptă permanentă, de rasă, dintre asupriți și asupritori. Și evident că, în asemenea condiții, nu mai putea fi vorba de pace și liniște. O luptă surdă, dar îndârjită, era angajată — luptă ce avea să dureze până la lichidarea deplină și definitivă și în care ceea ce se petrecea atunci era numai un episod. Sfârșitul lui avea să se petreacă tot acolo unde începuse — la București.

VIII.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În adevăr, chestia expulsărilor fu adusă în Parlament, atât în Adunarea Deputaților, cât și în Senat. Este ultima fază politică a ei — epilogul. Aceasta se făcu pe trei căi: 1. Prin intervenția lui C. Boerescu, la desbaterea adresei de răspuns la mesaj în Senat; 2. Prin petiția pe care expulsății dela Rusluc — Ciurcu, tatăl și fiul, cu I. Corneanu — o înaintară și Camerei și Senatul și prin care sollicitau ca prin votul lor, să se revină asupra decretului nedrept de expulsare a unor Români de origine; 3. Prin interpelarea pe care M. Hogălniceanu o adresă Președintelui de Consiliu, în Cameră.

C. Boerescu ridică chestiunea în ședința Senatului dela 4 Decembrie (*Monitorul Oficial*), Nr. 10, din 11 Decembrie 1885), spunând că, deși nu există nici o cerere din partea Austro-Ungariei (?), totuși 6 Români au fost izgoniți din țară, trimiși în exil. Cere primului ministru să justifice acest act, întrucât, la discuția legii de expulsări, în 1881, a declarat că niciodată nu va exista să arate Parlamentului motivele pentru care va face uz de această lege.

De altfel, susținea Boerescu, cum Constituția nu pune pe Români din alte State în categoria străinilor, legea din 1881 nu-l privește și deci nu le poate fi aplicată.

Deși intervenția fu foarte sumară, Ion Brătianu ținu să răspundă pe larg (*Monitorul Oficial*, Nr. 10, din 11 Decembrie 1885). A trebuit să aplice legea, zicea el, pentrucă era vorba de interesele mari ale țării primejduite prin acțiunea tredentiștilor. Numai dacă legea ar fi fost aplicată pentru vreun interes personal, al său sau al vreunui amic, ar putea să fie învinuit. Nimeni din cei ce au rostit tirade patetice pentru expulsați n'a făcut pentru Români și Româniism cât a făcut dânsul. El a insistat să se insereze în Constituție, la 1866, dispoziția ca Românii din orice țară, prin o simplă renunțare la protecția străină, să fie recunoscuți ca cetățeni. Nimeni n'a primit pe Românii de peste Carpați și nu i-a îmbrățișat, cum i-a primit și îmbrățișat el.

Aceasta nu înseamnă însă să uite, ca alții, de interesele generale ale țării, clădită cu lupte și jertfe de secole. Am suferit întemnițări și persecuții de tot felul ca să câștigăm situația pe care o avem astăzi. Românii de peste munți să ne lase să ne conducem singuri politica noastră. Dictor Emanuel a trebuit să exilizeze pe Mazzini. Zisu-l-a cineva trădător? Guvernul italian a trebuit să ia măsuri contra tredentiștilor săi. Învinuitu-l-a cineva de lipsă de patriotism? Suntem noi în măsură să ridicăm drapelul conchistei Transilvaniei, Banatului, Bucovinei? Atunci de ce să amenințăm, de ce să facem revoluție în Austro-Ungaria? Și când aceasta? Câteva zile înainte de izbucnirea revoluției din Filipopoli. Dacă Bulgarii dela noi ar fi făcut numai o mică mișcare, n'am fi fost acuzați că am copleșit Peninsula Balcanică și Transilvania cu conspiratori, că suntem o națiune de tulburători, în loc să fim ceea ce trecem în ochii Europei că suntem prin prudența noastră?

Și termină: „Nu știu cine zice că Bulgarii și Rumeiioșii ne-au imitat pe noi. Nu, domnilor, nu ne-a imitat nimeni, în nimic. Luați toată istoria noastră, de când a început mișcarea Românilor, dela 1848 și veți vedea că în totdeauna am fost pentru respectarea tratatelor. Căci numai în această respectare cel mic își găsește puterea lor“. Era

evident, o aluzie la recentul tratat pe care România îl încheiase cu Tripla Alianță prin mijlocirea Austro-Ungariei.

Ca răspuns la cuvântarea lui Ion Brătianu, exilații dela Paris — Secășanu, Ocășianu și Bănculescu — trimiseră, la 22 Decembrie, ziarului „Românul“ o întâmplinare prin care arătau că nu s’au amestecat în politica țării și nici n’au căutat să dea directive acestei politici. În proclamație n’au făcut apel la intervenția guvernului român, ci a societății române. Nu s’au amestecat în politica de partide. Au cerut chiar aceasta dela toți frații lor așezați în țară. Felicitările ce i-au venit dlui I. Brătianu dela Românii din Ardeal, n’au venit, de sigur, dela cei întemnițați, ci dela oamenii tronului, cari, fatalmente, sunt oamenii Ungurilor.

Petiția expulsaților dela Ruscuc fu dezbătută în ședința Senatului dela 22 Ianuarie 1886. Raportorul ei, M. Orléanu, prezintă maturului corp un raport în care se năzuie a dovedi că legea dela 1881 se aplică și Românilor din afară, nerecunoscuți încă cetățeni și că deci măsura expulsării este legată, că aceasta s’a făcut din motive de ordin superior, pentru interese generale ale țării, amenințată de agitațiile tridentiste și revoluționare și că guvernul, care a dat decretul de expulsare, va avea de grije să-l abroge atunci când va socoti că măsura nu mai este necesară (*Monitorul Oficial*, Nr. 30, din 25 Ianuarie 1886).

Senatul aprobă propunerea comisiunii de a trece la ordinea zilei asupra petiției. Dar membri opoziției, în frunte cu G. Mârzescu, cerură insistent discuția raportului, ceea ce se refuză însă. Atunci G. Mârzescu prezintă textul unei interpelări pe care o anunțase în ședința din 30 Noembrie (*Monitorul Oficial*, Nr. 7 din 6 Decembrie 1885) și pe care voi să o dezvolt. Fîind împiedecat, pe motive de regulament, ceru cuvîntul în chestiune personală. Dar intervenția ministrului de justiție Eugen Stătescu și mai ales, a celui de culte, D. A. Sturdza, provoacă un mare scandal. Incidente penibile și dureroase, chiar după 50 de ani, pentru cei ce le cercetează, determinate de pasiunile politice, de spiritul de intoleranță și de temperamentul traseabil al com-

batanților și asupra cărora e bine să nu mai stăruim. (*Monitorul Oficial*, Nr. 30, din 25 Ianuarie 1886).

Dar punctul culminant al chestiunii expulsărilor în Parlament fu interpelarea lui M. Kogălniceanu, din Adunarea Deputaților, dela 11 Februarie 1886 (*Monitorul Oficial*, Nr. 45, din 18 Februarie 1886 și în broșură separată: *Interpelațiunea privitoare la expulsarea Românilor de peste Carpați*, adresată guvernului de M. Kogălniceanu, deputat al col. I. de Brătia, București 1886), cum și răspunsul lui Ion Brătianu la această interpelare. Ca întotdeauna, Kogălniceanu vorbi cald, frumos, impresionant. Cuvântarea sa, prin cuprins, constituie pagini de istorie, iar, prin formă, ca expresie literară și sentimentală, pagini de antologie. Ea merită să fie pusă alături de cele mai vestite cuvântări ale sale rostite în Parlament sau la Academie.

Cum oratorul ținea s'o arate dela început, această interpelare privea o întreită cauză: de naționalitate, de legalitate și de umanitate. Cele din urmă se adresau guvernului și națiunii române. Cea dintâi și guvernului și națiunii maghiare. Căci în ea (trata raporturile politice) dintre cele două State și popoare în epoca contemporană, raporturi al căror bilanț îl stabilește Kogălniceanu într'o întinsă și foarte prețioasă expunere istorică și din care reiese că Ungurii și Ungaria datoresc mai mult Românilor și României, decât aceștia acelorora.

Cetind aceste pagini de istorie, în care Kogălniceanu intră ca actor principal, simți regretul că oamenii noștri politici, bărbații de Stat, cari au avut rol așa de însemnat la întemeierea, organizarea și dezvoltarea României moderne, nu și-au scris memoriile. Căci, în cea mai mare parte, aceste pagini sunt pagini memorialistice. În ele e vorba de împrejurările și evenimentele de pe la 1859—60, din timpul războiului pentru eliberarea Lombardiei, când Ungurii, cu Kossuth, Klapka și Teleky, vroiau să provoace o insurecție în Transilvania, cu ajutorul lui Guza Vodă, cu care ei încheiară, în acest scop, o convențiune formală, prin mijlocirea împăratului Napoleon și a lui Victor Emanuel. Impejurările acestea sunt azi bine știute și din alte izvoare. Totuși, partea personală luată de Kogălniceanu la

ele nu este cunoscută decât din această cuvântare a sa. Aci zace interesul și importanța ei istorică.

După ce, în felul acesta, stabilește cari erau idelle și angajamentele lui Kossuth și ale tovarășilor săi cu privire la naționalități în genere și la naștunea română în particular în 1848 și în 1860, Kogălniceanu arată cât de greșită este politica de maghiarizare a guvernelor și naștunii maghiare. El stăruiește asupra ei dovedind cum în toate cetele vtești și organizației de Stat activează această nefericită politică, cu deosebire față de Români. Tabloul este nu se poate mai complet și mai impresionant. El atestă cât de bine cunoștea marele bărbat de Stat starea Românilor de peste munți în vremea celei mai necruțătoare politice de maghiarizare și câtă dreptate aveau tinerii ce lansaseră proclamaștunea revoluționară să se îngrijoreze de viitorul frașilor lor de peste munți. De altfel acesta era și scopul interpelării sale.

Kogălniceanu încheie acest capitol al interpelării sale cu următoarele cuvinte: „Nu a venit timpul ca dl prim-ministru Brătianu să-și aducă aminte cuvintele pe cari la 1868, cu ocaziunea discuștunii asupra proiectului de adresă la tron, le-a zis de pe această tribună: „Când cumnatul meu se ceartă cu sora mea, eu nu mă amestec; dar când bărbatul surorii mele a ridicat brașul ca să o înjunghie, atunci ridic și eu brașul?“.

„Aceste cuvinte explică — zicea el — proclamaștunea tridentei române. Scriitorul, autorul acestei proclamaștuni, a fost în București, dar izvorul ei este în Budapesta, este în actele și persecuștunile administraștunii maghiare în contra Românilor. Și stingerea tridentei nu o va face izgonirea a șase Români, ci conștirea erei persecuștunilor și înlocuirea prin un regim de pace, de libertate și de frăție!

„Oamenii de Stat din Ungaria își vor lerta acest consiliu ce-mi permit a le da; li-l dau în același spirit, care m'a povățuit în 1859 și 1860 de a da ospitalitate la miile de emigranți unguri, de a scăpa dela furei mai multe capete scumpe naștunii maghiare! Da, o afirm, regimul actual, de vă conștinua, poate aduce focul și sabia în locușțele Românilor de peste Carpași; dar să nu creadă vecinii noștri

unguri, că prin aceasta ei își întăresc patria și viitorul național! „Cuvinte profetice ce aveau să se adeverească pe deplin peste treizeci de ani numai.

Partea privitoare la legalitatea măsurii de expulsare, din punct de vedere al efectului moral și național, din punct de vedere al interpretării, juridice și politice, în țară și în Ungaria, este țarăși foarte interesantă prin considerațiile, apropierile și destăinuirile pe care autorul le face pentru susținerea tezei sale. El combate pe Ion Brătianu cu propriile sale cuvinte rostite la diferite ocazii în chestiunea Românilor de peste munți. Autorii proclamației trebuiau reprimăți neapărat, dar nu prin expulsare, ci prin judecare și condamnare în țară. Rămăneau cel puțin pe pământul românesc.

Ce privește, în fine, partea privitoare la umanitate, ea este atât de mișcătoare, încât trebuie să fie reprodusă în întregime, ca una ce constituie de altfel și minunata perorație a cuvântării: „Domnilor, am zis că interpelarea mea mai are și o parte umanitară; aceasta o adresez în special dlui prim-ministru. Mă adresez la umanitatea d-sale, la trecutul d-sale, la 1848, când și d-sa și eu și mai toată generațiunea de atunci am fost disterați. Aveam mume, aveam surori, aveam rude; multe lacrimi au vărsat atunci mumele, surorile noastre și în genere femeile române pentru exilul nostru.

„Dar cel puțin această disterare a fost rostită de străini! Dacă dl Brătianu a uitat astăzi să readucă aminte poemul lui Michelet! Fac apel, d-le Ion Brătțene, la tinerețele d-tale, la cele ce profesau atunci, la principiile ce le ațișat; acestea te-au adus astăzi unde ești. Ori cât ești om de Stat, nu este bine să rupi cu trecutul d-tale, când mai ales acel trecut a fost așa de frumos!

„Sunt câteva zile de când a venit la mine femeia unuia dintre disterați, cea mai săracă, cea mai nevoiașă, cea mai simplă Ardeleancă, spunându-mi că bărbatul său este izgonit din țară, fără să fi făcut altceva, decât că a fost surprins la drumul de fier cîind o proclamațiune; ea plîngea cu patru șiruri de lacrimi și îmi zicea: m'aș duce lângă

bărbatul meu, la Ruseiuc, aş munci chiar cu braţele ca să-mi hrănesc bărbatul; dar am copii şi trebuie să stau cu ei aci pentru şcoli.

„Acel râu de lacrimi care curgea pe faţa bietei române, mi-au adus aminte de lacrimile ce în 1848, care întotdeauna aminteşte şi faptele d-tale de atunci şi cu drept cuvânt, căci dela 1848 începe regeneraţiunea noastră, la care ai luat parte, adu-ţi aminte de acele lacrimi şi şterge pe acelea care astăzi se varsă în urma ordinului d-tale de expulsare!

„Şi după ce m'am adresat la guvern, mă adresez şi la Regele României, la fostul Domn al Românilor; îl conjur să se gândească, că sângele vărsat pe câmpurile de bătăie ale Plevnei, Grivitei şi Smârdanului, a acoperit de glorie şi a întărit tulpina tinerei noastre dinastii, lacrimile poporului, lacrimile mumelor, soţilor şi fetelor române, departe de a întări şi de a face să se desvolte aceea tulpină, o vor slăbi, putrezindu-i tinerele vlăstare! Sfârşind conjur pe dl Ion Brătianu să nu facă, ca lacrimile vărsate din ochi de Români să păteze paginile istoriei întâului Rege al României“.

În răspunsul său, Ion Brătianu (*Monitorul Oficial*, Nr. 45, din 18 Februarie 1886) trece asupra expunerii istorice din interpelare, sub cuvânt că nu-l priveşte şi stăruieşte numai asupra restului, „ca să şterg, zice el, lacrimile de pe faţa d-lui Kogălniceanu“. — „Să-i aduci înapoi, şi le-ai şters“, răspunse acesta. Dar Ion Brătianu era un om, care, în chestiunile mari, politice, de interese superioare ale Statului, nu luneca pe panta sentimentalismului, ci se ţinea drept, în mijlocul realităţilor, oricât de neplăcute i-ar fi fost ele.

Arătând avantajul lui Kogălniceanu de a fi vorbit cu libertatea omului ce nu se găseşte la locul de răspundere, el relevă situaţia grea în care se află dânsul tocmai din această cauză. De aceea trece de-a-dreptul în miezul chestiunii — la motivele care l-au determinat să dea decretul de expulsare. Ţine să rectifice însă afirmaţia lui Kogălniceanu că, dacă elementul român din Transilvania va pieri, va pieri şi România, mărturisind credinţa sa nestrămutată

că, oricât de vitrege vor fi împrejurările în viitor, ea și în trecutul său, neamul românesc, întreg, va rezista, nu va pieri niciodată. Aceasta pentru că să se știe în Ungaria, orice ar face guvernul și națiunea ungurească, nu vor putea împledeca în dezvoltarea spre destinul său istoric, acest neam.

Stăruiește apoi asupra sentimentelor sale față de Românii de peste Carpați, reamintind cele spuse în cuvântarea de răspuns lui C. Boerescu, în Senat, că el a inserat în Constituție dreptul lor specific la recunoaștere și că tot el i-a primit cu brațele deschise și i-a protegiut, în avantajul chiar al băștinașilor. Nu pentru proclamațiile la expulsat, ci pentru consecințele ce putea avea acțiunea lor agitatorie și revoluționară asupra Statului român, într'un moment foarte greu și delicat politic. Căci, dacă Buigarilor de pe Dunăre s'ar fi mișcat pentru insurecția din Rumelia și dacă Ardelenii dela „Carpați“ ar fi încercat măcar o incursiune cât de neînsemnată în Transilvania, — care ar fi fost situația României sub raportul obligațiilor sale internaționale, față de puterile streine și amice?

Ardelenii au avut și au societăți culturale și naționale în țară, pe cari le-a sprijinit și susținut toată lumea, cum este soc. „Transilvania“, a lui Papiu-Illarian. Dar soc. „Carpați“ nu este de felul acesta. Ea face agitații neîngădute. A pus la cale o demonstrație ostilă la „Legăția Austro-Ungară“, care a trebuit să fie apărată zile de-a-rândul de poliție. Ea instigă lumea să se răscoale și să treacă Carpații. Sfaturile bune și cuminți ce s'au dat conducătorilor, n'au fost ascultate. În proclamațiune se recomandă mijloacele violente ale distrugerii, dinamita, asasinatul. „Fac apel la d-ta, d-le Kogălniceanu și te rog să-mi spui dacă în acțiunile noastre revoluționare, d-ta și eu ne-am gândit vreodată să propagăm ceea ce acești oameni îndeamnă pe alții să facă?“

Acestea au fost motivele pentru care a trebuit să ia măsura expulsării asupra autorilor proclamației tridentiste — zicea Ion Brătianu. Iar la o ripostă a lui Kogălniceanu, de ce nu l-a dat în judecată, în loc să-i fi aruncat afară din țară, el replică: „Ești în eroare, d-le Kogălniceanu, căci

numai aruncați nu au fost. Am luat pentru dânsii toate precauțiunile posibile ca să nu sufere. Bine vorește a te informa, dacă, în această privință, nu am luat mai multe precauțiuni, decât am luat pentru însăși copiii mei, când i-am trimis la studii în străinătate...”

* * *

Cu aceasta, chestiunea proclamațiunii revoluționare dela 1885 și a agitației ce ea a provocat, atât dincoace, cât și dincolo de munți, se încheie. Altele, de altă natură, îi luară locul. Exilații rămaseră câțeva vreme în străinătate. Iar când veni momentul să se întoarcă în patrie, fiecare își reluă rosturile sale. Căpetenia lor, Gh. Secășanu, pe acela de modest profesor secundar la Severin, la Tulcea și la Măgurele, unde se și sfârși din viață, la 1930, în vârstă de 72 ani, ignorat de presa ce acum o jumătate de veac, făcuse atâta sgomot în jurul numelui și mișcării sale.

E singurul din tovarășii de exil care a avut norocirea și fetețrea să vadă România întregită a năzuințelor și străduințelor sale de tinerețe. Și, de sigur, nu odată va fi reflectat în această Românie, la acțiunea sa revoluționară. Nu a putut-o regreta însă pentrucă a fost efluxul firesc al sufletului și conștiinței sale românești și pentrucă a fost izbucnirea legitimă a sbuciumului în care a trăit întreaga sa generație față de primejdțiile ce se ridicau atunci asupra neamului său de peste Carpați.

Acțiunea aceasta constituie azi, istoricește, un episod interesant și emoționant al luptelor noastre de desrobire și întregire. Am socotit — mai ales după ce am aflat corespondența diplomatică din Arhivele dela Viena — că e bine să-l reconstituiesc și să-l expun în întregul său, nu numai pentru interesul ce-l prezintă în sine, ci și ca un omagiu adus pe deoparte, șirului nesfârșit de luptători însufleștiți pentru unitatea națională, veniți de peste Carpați în țara mamă, iar pe de altă parte, Blajului, care de două sute de ani aproape, întreține aci, pe vatra luminoasă de învățătură a școalelor sale, focul sacru al Romântismului la care s’au călțit sufletele și conștiințele atâtor generațiuni de tineri ce au trecut pe la aceste școli și între cari a

fost cândva și luptătorul însuflețit și neînfricat pentru unitatea națională despre care am vorbit până acum, Gh. Secășanu.

Și sunt profund mișcat și nespus de măgulit că mi-a fost dat să pot aduce aceste omagii scumpe inimii mele, ca român și ca istoric, în fața M. S. Regelui, măritul și luminatul nostru Suveran, căruta îl cer prea supus îngăduința să-l proștern nestrămutat devotament, simțemintele de nemărginită iubire și de respectuoasă grațitudine ale tuturor celor ce, ca și mine, simt sufletul Său regesc totdeauna alături cu sufletul neamului întru care este confundat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

